

بررسی تاثیر شاخص‌های فیزیکی، اجتماعی و اقتصادی کیفیت زندگی بر میزان رضایت شهروندان شهرکرد

پژمان محمدی ده چشمه^۱

چکیده

کیفیت زندگی به عنوان مفهومی برای نشان دادن میزان رضایتمندی فرد از زندگی و به عبارتی معیاری برای تعیین رضایت و عدم رضایت افراد و گروه‌ها، از ابعاد مختلف زندگی است. کیفیت زندگی شهری یکی از مهمترین حوزه‌های مطالعات شهری در کشورهای مختلف است. هدف این پژوهش بررسی و ارزیابی کیفیت زندگی شهری در شهر شهرکرد می‌باشد. روش این پژوهش، از نظر هدف کاربردی است و از نظر روش‌شناسی به ارزیابی شاخص‌های کیفیت زندگی شهری می‌پردازد و ضمناً با رویکرد اکتشافی (علی- معلولی) و تکنیک پیمایشی، بر اساس ماهیت توصیفی-تحلیلی-موردی می‌باشد. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه شهروندان شهر شهرکرد در سال ۱۳۹۵ به تعداد ۱۹۰۴۴۱ نفر می‌باشد که حجم نمونه بر اساس جدول مورگان به تعداد ۳۸۳ نفر می‌باشد. پرسشنامه تنظیم شده دارای دو بعد کیفیت زندگی شهری با سه زیرمجموعه (اجتماعی، اقتصادی و فیزیکی) با ۳۲ سوال و پرسشنامه رضایت شهروندان با ۱۳ سوال می‌باشد که روایی آن به شیوه صوری بوده که به تایید کارشناسان رسیده و روایی سازه‌ای که بر اساس تحلیل عاملی تاییدی بوده و پایایی آن نیز بر اساس آلفای کرونباخ به میزان ۰/۸۳ مورد تایید واقع شده است. به منظور تحلیل داده‌ها از روش‌های آماری آزمون T-test تک نمونه‌ای با نرم افزار SPSS و تحلیل معادلات ساختاری بر اساس نرم افزار Smart PLS استفاده شده است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که میزان رضایت شهروندان از کیفیت محیط زندگی خود در ابعاد فیزیکی در حد مطلوبی قرار ندارد. همچنین نتایج به دست آمده از معادلات ساختاری نشانگر آن است که شاخص اجتماعی بر رضایت شهروندان با ضریب مسیر ۰.۱۹ و مقدار T ۲.۲۵، شاخص اقتصادی بر رضایت شهروندان با ضریب مسیر ۰.۲۷ و مقدار T ۲.۷۴، شاخص فیزیکی بر رضایت شهروندان با ضریب مسیر ۰.۶۱ و مقدار T ۳.۸۵ و بنابراین کلیه رابطه‌های پژوهش مورد تایید است.

واژه‌گان کلیدی: کیفیت زندگی، محیط شهری، رضایتمندی، شهرکرد.

مقدمه

برنامه‌ریزی شهر سالم عبارت است بهره‌برداری بهینه از محیط و رعایت همه کاربری‌ها با توجه به تراکم و سرانه مناسب، به گونه‌ای که شهروندان بتوانند به خوبی از آن بهره‌مند گردند (شماعی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۴۳). بهره‌مندی از زندگی خوب و محیط زندگی مطلوب، حق مسلم تمامی انسانهاست اما متأسفانه با روند رو به رشد شهرنشینی و شهرسازی، تخریب منابع طبیعی و تغییر سبک زندگی تا حدودی از کیفیت زندگی افراد کاسته شده است (شاکری مقدم و شهریار، ۱۳۹۷: ۱). شهرها به عنوان بستر زیست بشر دارای نقش اساسی در ایجاد رضایت داشته و در واقع شکل دهنده سبک زندگی انسان و تعیین کننده کیفیت زندگی اوست (اصغری زمانی و مصطفایی، ۱۳۹۸: ۱). امروزه اهمیت محیط‌های مسکونی شهری به عنوان سکونتگاه‌های اصلی مردم، روز به روز در حال افزایش است (ایزدی، ۱۳۸۰: ۲۵). مفاهیم کیفیت زندگی و کیفیت محیط که در واقع کنشی علیه توسعه یک بعدی اقتصادی در سطح ملی و توسعه

صرفاً کالبدی در مقیاس شهری است، تلاشی در جهت دستیابی به معیارهای کیفی در عرصه برنامه‌ریزی شهری است (نوروزی و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۵۹). بنابراین بهبود و ارتقای کیفیت محیط مسکونی، به مثابه یکی از اهداف اصلی سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان شهری در پایش سیاست‌های عمومی تبدیل شده است (خادم‌الحسینی، ۱۳۸۹: ۱). اصول کلیدی که به این مفهوم استحکام می‌بخشد شامل برابری، عدالت، امنیت، مشارکت، تفرج و قدرت بخشیدن می‌باشد (سی تی پلاس^۱، ۲۰۱۰: ۲۶). ویلر در تحقیق خود در کالیفرنیا تهدیدهای متعدد از میان برنده‌ی کیفیت زندگی شهری را که به صورت رشد شهری، ازدحام و شلوغی، کمبود فضاهای باز، کمبود خانه سازی در حد استطاعت، رشد بی عدالتی اجتماعی و از دست دادن هویت کالبدی، حس مکان و زندگی اجتماعی تجلی یافته است (والانس^۲، ۲۰۱۱: ۳۴۳). کیفیت زندگی شهری یکی از مهمترین حوزه‌های مطالعات شهری در کشورهای مختلف به شمار می‌رود که دارای مولفه‌های چندگانه‌ی اجتماعی، محیطی و اقتصادی می‌باشد (حسین زاده و شهرزوی، ۱۳۹۷: ۴). این مهم به دلیل اهمیت روز افزون مطالعات کیفیت زندگی در پایش سیاست‌های عمومی و نقش آن به عنوان ابزاری کارآمد در مدیریت و برنامه‌ریزی شهری است (پورقربان، ۱۳۹۷: ۱).

رشد سریع شهرنشینی و به دنبال آن افزایش مشکلات زیست‌محیطی اهمیت مفاهیمی چون کیفیت زندگی، برای مطلوبتر نمودن محیط‌های مصنوع را نمایان نموده است (فتح‌اله دوست، ۱۳۹۷: ۱۱). کیفیت محیط شهری سنجشی است برای ارزیابی شرایطی از محیط مسکونی که برای زندگی شهری حداقل مطلوبیت را به همراه دارد (کلکار، ۱۳۸۰: ۵۶). اصولاً کیفیت زندگی، واژه‌ای پیچیده، چندبعدی و کیفی در رابطه با شرایط و وضعیت جمعیت است که هم متکی به شاخص‌های ذهنی یا کیفی و هم متکی به شاخص‌های عینی یا کمی است (پرنادآور و قربانزاده مقدم، ۱۳۹۷: ۴). در عین حال در گزارشات و پروژه‌های برنامه‌ریزی شهری بسیاری به مفهوم کیفیت زندگی شهری اشاره می‌شود، چه به عنوان نتیجه و حاصل پروژه و چه به عنوان بررسی وضعیت موجود (لطفی، ۱۳۸۸: ۶۸). وجود قابلیت‌ها و کیفیت‌های محیطی برای درک و دریافت فضا و در نتیجه آن مکث و حضور افراد در فضاهای شهری، زمینه ساز دیدن و دیده شدن در سطوح پایین و در سطحی فراتر تعاملات و مراودات اجتماعی می‌شود (وهابی و نوری، ۱۳۹۷: ۱). به طور کلی کیفیت محیط شهر در این فرایند به عنوان کیفیت زندگی تجربه شده توسط ساکنان یک شهر و یک منطقه تعریف می‌شود. در چنین زمینه‌ای پایداری عبارت است از توانایی تقویت کیفیت زندگی که ما برای آن ارزش قائلیم (تیمر و سیمورا^۳، ۲۰۱۲: ۲۲). مطالعات نشان می‌دهد که از یک سو ضرورت و اهمیت پرداختن به کیفیت زندگی شهری در ارتباط با وظایف جدید برنامه‌ریزی در پاسخ‌دهی به نیازهای جامعه و مدیریت شهری قابل بررسی می‌باشد (ویلر^۴، ۲۰۰۶: ۲۵۴).

استراتژی شهری بانک جهانی (۱۹۹۹) برای شهرهای جهان سوم، بر روی چهار مشخصه اساسی قابلیت سکونت، رقابت پذیری، حکمرانی خوب و ورشکستگی‌ها متمرکز شده است؛ این چهار عامل را نیز در افزایش رفاه ساکنین این شهرها دخیل می‌داند (باسخا و همکاران، ۱۳۸۹: ۹۸). استان چهارمحال و بختیاری در میان استانهای ایران در سال ۹۱ با رتبه کیفیت زندگی ۱/۴۸- در رتبه کیفیت زندگی پایین قرار گرفته است و در میان ۲۵ استان مورد بررسی رتبه ۲۲ را به خود اختصاص داده است (بحرینی و طبیبیان، ۱۳۷۷: ۳). به طور کلی، باتوجه به تحقیقات میدانی و اطلاعات گرفته شده از شهرداری و مراجع زیربط و مقایسه آن با استانداردهای معرفی شده از سوی منابع معتبر کیفیت زندگی در محله‌های شهر شهرکرد، بنا به دلایل مختلف در سطح پایینی قرار دارد و لازم است تحقیقات جامعی در همه تخصص‌ها صورت گیرد تا جهت برنامه‌ریزی‌های توسعه شهری در خدمت مدیران و برنامه‌ریزان شهری قرار گیرد. بررسی کیفیت زندگی در شهرکرد سبب می‌شود که به کاستی‌ها و ضعف‌های این شهر در این زمینه پی برده شود و بر اساس آنها برنامه‌ریزی‌های متناسبی صورت گیرد. در شهرکرد به عنوان یکی از شهرهای میانی کشور در سالهای اخیر شاهد مهاجرت بسیار زیادی از شهرها و

¹ Cities PLUS

² Valance

³ Timmer&Seymora

⁴ Wheeler

روستاهای اطراف بوده است و همین ابر سبب شده است که کیفیت زندگی با توجه به حاشیه‌نشینی و نیز حضور و بروز افراد با فرهنگ‌های مختلف تا حدودی دچار بحران شود و همین امر بررسی کیفیت زندگی شهری را در این شهر ضروری می‌سازد. بنابراین مهم‌ترین سوال پژوهش حاضر این است که شاخص‌های کیفیت زندگی شهری در شهرکرد چگونه می‌باشد؟ آیا شاخص‌های کیفیت زندگی شهری (اقتصادی، اجتماعی و فیزیکی) بر رضایت شهروندان تاثیر دارد؟

فضای شهری، فضای زندگی روزمره شهروندان که هر روز به صورت آگاهانه یا ناآگاهانه در طول راه، از منزل تا محل کار ادراک می‌شود (رضویان و همکاران، ۱۳۹۷: ۹). در سطح شهری، یافتن امتیازات و شاخص‌های کیفیت زندگی شهری می‌تواند برنامه‌ریزان را در محک‌زنی و ارزیابی مقایسه‌های کیفیت زندگی سایر شهرها با استفاده از مطالعات قبلی مشابه در یک شهر یا ناحیه مشخص یاری کند (شکوئی، ۱۳۸۵: ۱۶). کیفیت زندگی شهری علاوه بر وضعیت فرد از نظر پایگاه اجتماعی، اقتصادی، سلامت و غیره به معنا و احساس رضایتی که فرد از زندگی دارد، بستگی دارد (بزی، ۱۳۸۶: ۴۷).

کتاب کلاسیک فریدمن (۱۹۸۷) درباره‌ی برنامه‌ریزی در حوزه‌ی همگانی و عمومی، این موضوع را به طور زیادی روشن می‌سازد که برنامه‌ریزان مسئولیت قابل توجهی برای همکاری و شرکت در ایجاد جوامع آزاد، قانون مدار و مسئول برعهده دارند، جوامعی که در آنها انتخاب‌های پیچیده و مرکب ارزیابی و سنجیده شده و برنامه‌های مناسب آن اجرا و تکمیل شده‌اند (حاجی نژاد و همکاران، ۱۳۸۹: ۴۱).

در گذشته محققان علوم اجتماعی برای سنجش کیفیت زندگی استفاده از معرف‌های عینی فرا فرهنگی مانند رفع نیازهای اولیه (غذا، سرپناه، ...) را توصیه می‌کردند (اکبری، ۱۳۸۹: ۱۲۸). امروزه تعریف بهزیستی ذهنی به عنوان شاخص کیفیت زندگی از مطلوبیت بیشتری برخوردار می‌باشد (لطفی، ۱۳۸۸: ۷۵). در این تحقیق سعی شده است که کیفیت اقتصادی، اجتماعی و کالبدی شهر با توجه به دیدگاه‌های جامعه و جنبه ذهنی مورد بررسی قرار گیرد. مناسب‌ترین روش برای این منظور این است که مستقیماً از افراد در مورد احساسشان از زندگی و ویژگی‌های جامعه‌شان سوال شود (حریری و همکاران، ۱۳۸۸: ۹۵). در بررسی کیفیت زندگی و تعیین شاخص‌های سلامت اجتماعی، اولئکن (۲۰۰۱) در شهرهای ترکیه مواردی از قبیل وسعت و نرخ خدمات آموزشی، میزان خدمات سلامتی از قبیل بیمه‌های درمانی، فعالیت‌های فرهنگی، امنیت و میزان مشارکت مردم را معرفی کرده است. راوارد و کرامرس (۱۹۹۸) در مطالعات خود بیان نموده‌اند که می‌توان با شاخص‌هایی همچون سبک زندگی، محیط فیزیکی و اجتماعی، صفات فردی درونی یا صفات حاصل شده در طول زندگی، به سطح سلامت در شهرها پی برد. پادیلا^۱ (۲۰۰۲) در این زمینه بر شاخص‌های خوب بودن از نظر روانی، دغدغه‌های اجتماعی، کنار آمدن با شکل ظاهری، سلامت جسمانی و پاسخ به درمان تاکید کرده است (نجات، ۱۳۸۷: ۵۸). ریموند و همکاران (۲۰۰۴) شاخص‌های سلامت جوامع را در یکپارچگی اجتماعی، پذیرش اجتماعی، مشارکت اجتماعی، شکوفایی اجتماعی دانسته و آنها را در تحقیقات خود به کار برده‌اند. در بررسی کیفیت زندگی و در تعیین شاخص‌های اقتصادی و کالبدی اولئکن (۲۰۰۱) در شهرهای ترکیه مواردی از قبیل حمل و نقل و شبکه دسترسی، فضای سبز، زیبایی بصری، بهداشت، وضعیت پارکینگ و نحوه پارک اتومبیل در محله، وضعیت جوی‌ها و آبراهه، رضایت از درآمد، رضایت شغلی، توان پرداخت هزینه‌های درمانی، میزان پس انداز را مورد بررسی قرار داده است (حسینی و حیدری، ۱۳۷۸: ۶). بهره‌مندی از زندگی خوب و محیط زندگی مطلوب، حق مسلم تمامی انسانهاست اما متأسفانه با روند رو به رشد شهرنشینی و شهرسازی، تخریب منابع طبیعی و تغییر سبک زندگی تا حدودی از کیفیت زندگی افراد کاسته شده است. از طرفی طراحی شهری با دغدغه ارتقا کیفیت محیط سعی در حل مشکلات شهری دارد (شاگری مقدم و شهریاری، ۱۳۹۷: ۲۱). در زمینه کیفیت محیط شهری، دیدگاه‌ها و تئوری‌های مختلفی وجود دارد که به مهم‌ترین آنها به طور مختصر اشاره می‌شود:

¹ Padilla

دیدگاه سیاستگذاران^۱

دیدگاه سیاستگذاران بر پایه دو رویکرد متخصص محور^۲ و مخاطب محور^۳ قرار دارد.

رویکرد مخاطب محور بر اساس سطوح متفاوت ادراک محیطی مخاطبی قرار دارد. یعنی از مخاطبان در باره عواملی که می‌تواند بر روی آنها تاثیر بگذارد نظر سنجی می‌شود و بدینوسیله متغیرهای کیفیت محیط استخراج می‌شوند. اما در دیدگاه متخصص محور، نظرات کارشناسان مبنای تصمیمات قرار می‌گیرد.

دیدگاه تحقیقات تجربی^۴

دیدگاه تحقیقات تجربی بر اساس تحقیقات انجام گرفته در زمینه کیفیت محیطی ادراکی استوار است.

دیدگاه روانشناختی - ادراکی^۵

آنچه که شهروندان از شهر درک می‌کنند، بخش اعظم علل حرکات و رفتارهایشان را توجیه می‌سازد. این واقعیت باید بیش از پیش در تشریح زندگی فضای شهری و در اقدامات مربوط به بهبود و اصلاح آن مورد توجه قرار گیرد. این بحث به یا روانشناسی رفتاری مربوط می‌شود (لنارد^۶، ۲۰۰۷: ۱۱).

قالیباف و همکاران (۱۳۹۰) در مقاله‌ای تحت عنوان ارزیابی کیفیت زندگی شهری (مطالعه موردی: محله یافت آباد) انجام داده‌اند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که وضعیت زندگی در منطقه مورد مطالعه در زمینه‌های محیطی، اقتصادی و اجتماعی از دید جامعه نمونه مطلوب نبوده و تنها وضعیت حمل‌ونقل و ارتباطات از دید جامعه نمونه در حد متوسطی ارزیابی شده است. بالساس^۷ (۲۰۱۷) در تحقیقی به با نگاهی انتقادی به بررسی و اندازه‌گیری کیفیت زندگی شهری در مراکز شهری پرداخته‌اند و معتقدند که یک شهر با کیفیت بالا باید، امن، پاک، زیبا، از نظر اقتصادی پویا، مقرون به صرفه برای جمعیت متنوع و مدیریت کارآمد، زیرساختهای کاربردی، مؤسسات و فعالیتهای فرهنگی جذاب، پارکهای فراوان، سیستم حمل و نقل عمومی کارآمد، فرصت‌های فراوان اشتغال و همچنین تضمین کننده حس اجتماعی بالا می‌باشد. محمودی و همکاران (۲۰۱۸) در پژوهشی به بررسی خیابانهای زیست پذیر و کیفیت زندگی شهری: اثرات مشکلات فیزیکی بر روی کیفیت و زیست‌پذیری خیابانهای کوالا لامپور پرداخته است که نتایج نشان می‌دهد که مسائل فیزیکی مانند: سنگ فرش نامناسب پیاده رو، خدمات عمومی ناکافی و همچنین ازدحام ترافیک، وضعیت زیست‌پذیری خیابان ها و کیفیت زندگی شهری را بدتر می‌کند. حاتمی نژاد و زرافشان (۱۳۹۸) در مطالعه‌ای به تحلیلی بر کیفیت زندگی در دیاسپورای شهری (نمونه: محله افغان آباد میبد) اقدام نموده‌اند که نتایج حاصل شده بیان می‌کند که نه تنها وضعیت کیفیت زندگی در این محله نامناسب است بلکه مدیران و شهروندان میبیدی نیز توجه چندانی به بهبود وضعیت این محله ندارند. ساسان پور و رضایی (۱۳۹۸) در پژوهشی به تحلیل کیفیت زندگی شهرستان‌های استان آذربایجان شرقی پرداخته است که نتایج بیانگر آن است که شهر به عنوان بستر زیست انسان شهرنشین، نیازمند تامین استانداردهایی است که در یک نگاه می‌توان آن را استانداردهای کیفیت زندگی نامید. بر اساس آنچه در زمینه پیشینه صورت پذیرفت می‌توان بیان داشت که اغلب پژوهش‌ها بیشتر به بررسی کیفیت زندگی شهری بر اساس رویکرد عینی و ذهنی و روانشناختی اقدام کرده‌اند و شاخصهای مختلف درگیر در زندگی شهری به صورت مفصل اقدام نشده است و پژوهش حاضر بدین لحاظ دارای نوآوری بوده و دیگری

¹ Policy's Maker Perspective

² Expert-based

³ Exposure-based

⁴ Empirical Research Perspective

⁵ Cognitive-Psychological Perspective

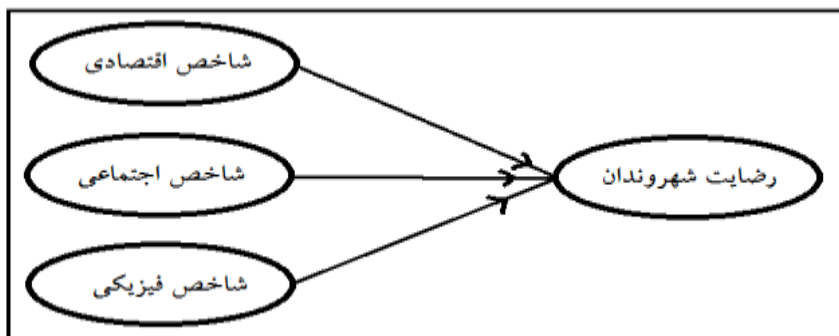
⁶ Lennard

⁷ Balsas

بهره‌گیری از مدل‌های مختلف در تجزیه و تحلیل داده‌ها جهت دست یافتن به نتایج متقن می‌باشد که پژوهش حاضر را نسبت به دیگر پژوهش‌ها برتر می‌سازد.

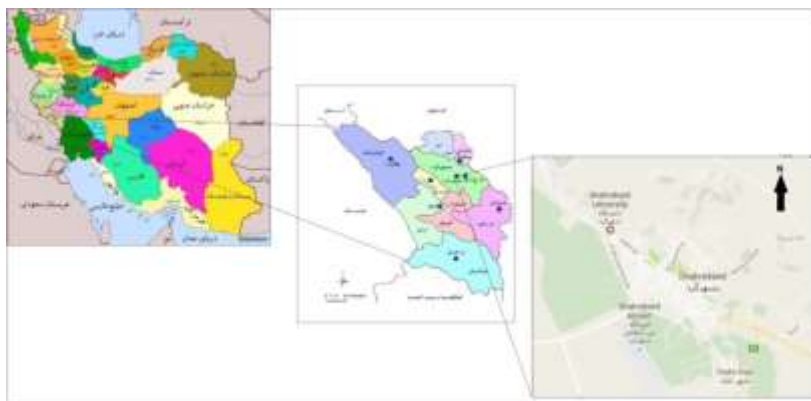
داده‌ها و روش‌ها

روش این پژوهش، از نظر هدف کاربردی است و از نظر متدولوژی یا روش شناسی به ارزیابی شاخص‌های کیفیت زندگی شهری می‌پردازد و ضمناً با رویکرد اکتشافی (علی- معلولی) و تکنیک پیمایشی، بر اساس ماهیت توصیفی- تحلیلی- موردی می‌باشد. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه شهروندان شهر شهرکرد در سال ۱۳۹۵ به تعداد ۱۹۰۴۴۱ نفر می‌باشد که حجم نمونه بر اساس جدول مورگان به تعداد ۳۸۳ نفر می‌باشد. پرسشنامه تنظیم شده دارای دو بعد کیفیت زندگی شهری با سه زیرمجموعه (اجتماعی، اقتصادی و فیزیکی) با ۳۲ سوال و پرسشنامه رضایت شهروندان با ۱۳ سوال می‌باشد که روایی آن به شیوه صوری بوده که به تایید کارشناسان رسیده و روایی سازه‌ای که بر اساس تحلیل عاملی تاییدی بوده و پایایی آن نیز بر اساس آلفای کرونباخ به میزان ۰/۸۳ مورد تایید واقع شده است. به منظور تحلیل داده‌ها از روش‌های آماری آزمون T-test تک نمونه‌ای با نرم افزار SPSS و تحلیل معادلات ساختاری بر اساس نرم افزار Smart PLS استفاده شده است. بر این اساس مدل مفهومی پژوهش در قالب شکل (۱) ارائه شده است.

شکل (۱): مدل مفهومی پژوهش

شهرکرد یکی از شهرهای مرکزی ایران و مرکز شهرستان شهرکرد و استان چهارمحال و بختیاری است شهرکرد در ۹۷ کیلومتری جنوب غرب اصفهان قرار دارد. شهرکرد بین ۵۰ درجه و ۴۹ دقیقه و ۲۲ ثانیه تا ۵۰ درجه و ۵۳ دقیقه و ۴۴ ثانیه طول و ۳۲ درجه و ۱۸ دقیقه و ۲۲ ثانیه تا ۲۳ درجه و ۲۱ دقیقه و ۵۰ ثانیه عرض جغرافیایی و در ۹۷ کیلومتری جنوب غرب اصفهان قرار گرفته است (بنی طالبی و دهکردی، ۱۳۹۰: ۴۵). شکل (۱) موقعیت شهر شهرکرد را به خوبی نمایش می‌دهد.

شکل (۲): موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه. (منبع نگارنده، ۱۳۹۸)

تجزیه و تحلیل داده‌ها

توصیفی

از مجموع ۳۷۵ نفر پاسخ دهنده به سؤالات پرسشنامه ۲۱ درصد گروه سنی (۲۰-۲۵) سال، ۲۲/۱ درصد گروه سنی (۲۵-۳۰) سال، ۲۲/۹ درصد گروه سنی (۳۰-۳۵) سال، ۱۳/۶ درصد در گروه سنی (۳۵-۴۰) سال و ۲۰/۲ درصد نیز در گروه سنی ۴۰ سال و بیشتر قرار داشتند. از کل نمونه تحقیق، تعداد ۲۴۵ نفر یا ۶۵/۳ درصد را جنس مذکر، ۱۳۰ نفر یا ۳۴/۶ درصد را جنس مونث تشکیل می‌دهند. به لحاظ شغل افراد دارای مشاغل دولتی ۳۵/۴ درصد، مشاغل آزاد ۳۳/۳ درصد، کارگر ۱۵/۲ درصد و ۱۶ درصد هم سایرین بودند که مشاغل خاصی را اعلام نکرده بودند. از لحاظ تحصیلات ۳۶/۲ درصد دارای مدرک تحصیلی زیر دیپلم و ۲۲/۹ درصد دارای تحصیلات دیپلم، ۱۶/۸ درصد فوق دیپلم، ۱۸/۹ درصد لیسانس، ۵ درصد فوق لیسانس و دکتری بودند.

استنباطی

از مقایسه شاخص‌های عینی کیفیت زندگی شهری در شهر شهرکرد بر اساس آزمون میانگین یک جامعه (t-Test) توسط نرم افزار Spss که شامل دو خروجی است می‌توان دریافت که در این آزمون مواردی که کوچکتر و مساوی ۳ هستند، بیانگر رضایت کم شهروندان از متغیر مورد نظر و مواردی که بزرگتر از ۳ هستند بیانگر رضایت شهروندان از متغیر است. انجام آزمون میانگین یک جامعه (t-Test) بر روی متغیرها در جدول (۱) نشان می‌دهد.

جدول (۱): میانگین سطح کیفیت زندگی شهروندان شهرداری شهر شهرکرد

ردیف	متغیرهای عینی	مقدار t	درجه آزادی (df)	سطح معنی داری (sig)	حد متوسط کیفیت = ۳	
					اختلاف میانگین	فاصله اطمینان ۹۵٪ پایین‌ترین بالاترین
۱	پیدا کردن شغل رضایت بخش	۲/۸۱۴	۳۷۳	۰/۰۰۵	۰/۲۰۴۸	۰/۰۱۸
۲	خدمات و زیرساخت	-۶/۶۵۶	۳۷۳	۰/۰۰۰	-۰/۵۴۲۸	-۰/۲۴۸
۳	جریان ترافیک	۱/۵۵۶	۳۷۳	۰/۰۰۰	۰/۵۵۶۸	-۰/۶۷۵
۴	هزینه مسکن	-۶/۰۹۰	۳۷۳	۰/۰۰۰	-۰/۳۹۸۵	-۰/۲۶۴
۵	هزینه زندگی	-۶/۷۸۴	۳۷۳	۰/۰۰۰	-۰/۴۵۶۸	-۰/۳۳۹
۶	وسایل حمل و نقل عمومی	۶/۶۹۹	۳۷۳	۰/۰۰۰	۰/۰۹۶۵	۰/۰۶۰
۷	وسایل ارتباطات	۱/۱۸۰	۳۷۳	۰/۳۳۸	۰/۲۱۵۶	-۰/۰۶۵
۸	ایمنی	-۲/۷۵۶	۳۷۳	۰/۰۰۷	-۰/۱۶۰۸	-۰/۳۴۰
۹	مناطق تفریحی	۱/۹۱۶	۳۷۳	۰/۰۱۸	۰/۱۴۵۸	-۰/۲۹۶
۱۰	وسعت خدمات آموزشی	۵/۶۰۱	۳۷۳	۰/۰۵۷	۰/۶۸۹۵	۰/۸۳۰
۱۱	فعالیت‌های فرهنگی	-۱۳/۲۳۵	۳۷۳	۰/۰۰۰	-۰/۸۵۶۹	-۰/۹۸۴
۱۲	وسعت خدمات درمانی	-۱۵/۱۶۵	۳۷۳	۰/۰۰۰	-۱/۵۶۹۸	-۱/۱۶۸
۱۳	مناطق سبز	۶/۸۹۰	۳۷۳	۰/۵۰۰	۰/۸۴۴۲	۰/۷۴۵
۱۴	نوع مسکن	۱۵/۱۵۲	۳۷۳	۰/۰۰۰	۰/۵۸۹۵	-۰/۳۵۲
۱۵	وسعت خدمات بهداشتی	۱۳/۳۶۹	۳۷۳	۰/۵۵۶	۰/۹۹۶۸	-۰/۲۰۲
۱۶	هزینه خدمات آموزشی	۱/۵۸۹	۳۷۳	۰/۰۰۰	-۰/۵۶۹۳	۰/۳۷۲
۱۷	قرارگیری ساختمان‌ها	-۲/۷۴۸	۳۷۳	۰/۰۰۰	-۰/۰۴۵۸	-۰/۲۴۸

با توجه به انجام آزمون میانگین یک جامعه (t-Test) بر روی متغیرها سطح معناداری برای متغیرهایی که کمتر از ۵ درصد است. نتیجه‌ی یافته‌ها نشان می‌دهد که میانگین هر یک از متغیرها اختلاف معناداری با عدد ۳ دارند. بنابراین نشان دهنده‌ی رضایت ساکنان مناطق ۲ شهرداری شهرکرد از متغیر مورد نظر در مورد کیفیت زندگی شهری است. ولی برای متغیرهایی که سطح معناداری بالاتر از ۵ درصد می‌باشد، نتایج نشان می‌دهد که ساکنان این منطقه از این متغیر رضایت بالایی ندارند. همچنین با توجه به اختلاف حد بالا و پایین بعضی متغیرها و بزرگتر و کوچکتر بودن آنها از عدد ۳ می‌توان نتیجه گرفت که کیفیت زندگی در منطقه به چه صورت می‌باشد. اگر اختلاف زیاد باشد نشانگر بالا بودن رضایت شهروندان از کیفیت زندگی شهری ولی اگر از عدد ۳ کوچک باشد نتیجه برعکس می‌باشد.

نتایج بررسی شاخص‌های عینی کیفیت محیط نشان می‌دهد، که متغیرهای پیدا کردن شغل رضایت بخش در منطقه، وسایل حمل‌ونقل عمومی، وسعت خدمات آموزشی، مناطق سبز، هزینه خدمات آموزشی و قرارگیری ساختمان‌ها از حد متوسط کیفیت بالاتر قرار دارد. همچنین متغیرهای مناطق تفریحی، وسایل ارتباطات و جریان ترافیک رضایت در این محدوده در شرایط متوسطی از کیفیت قرار دارند. متغیرهای وسعت خدمات بهداشتی، نوع مسکن، وسعت خدمات درمانی، فعالیت‌های فرهنگی، ایمنی، هزینه زندگی، هزینه مسکن و خدمات و زیرساختی در پایین‌تر از حد متوسط در منطقه قرار گرفته‌اند.

در ادامه کار و خروجی دوم به سنجش شاخص‌ها و نقش آنها بر کیفیت زندگی شهری بر اساس تحلیل عاملی و خوشه‌ای پرداخته‌ایم که نتایج تحلیل نشان می‌دهد که شاخص‌های زیرساختی و فیزیکی شهر با مقدار ویژه‌این عامل ۵/۲۴۹ با ۱۷/۴۱۳ درصد واریانس بعنوان مهمترین عوامل موثر در منطقه شناخته شده است. حالا با بررسی آزمون میانگین یک جامعه (t-Test) و شاخص‌های زیرساختی و فیزیکی شهر بر اساس تحلیل عاملی می‌توان نتیجه گرفت که متغیرهای وسعت خدمات بهداشتی، نوع مسکن، وسعت خدمات درمانی، فعالیت‌های فرهنگی، ایمنی، هزینه زندگی، هزینه مسکن و خدمات و زیرساختی در پایین‌تر از حد متوسط و استاندارد در منطقه قرار گرفته‌اند.

نتایج حاصل بر سطح کیفیت زندگی و میزان رضایت شهروندان از مولفه‌های مختلف در جدول شماره (۲) نشان می‌دهد که شهروندان این محدوده در ابعاد شاخص‌های اقتصادی در شرایط بالاتر از حد متوسط قرار دارند همچنین در زمینه شاخص‌های اجتماعی با توجه به نتایج به دست آمده در حد متوسطی از کیفیت زندگی و رضایت شهروندان و شاخص‌های فیزیکی در امور شهر پایین‌تر از حد متوسط میانگین و رضایتمندی شهروندان قرار دارند.

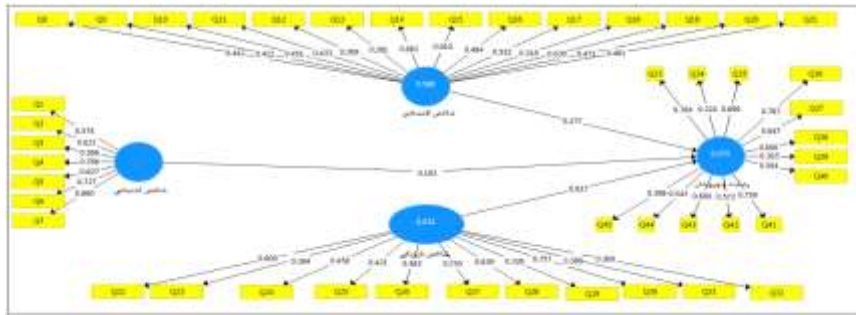
جدول (۲): ارزیابی ابعاد شاخص‌های ذهنی کیفیت محیط شهری در شهر شهرکرد

حد متوسط کیفیت = ۳						
فاصله اطمینان ۹۵٪		اختلاف میانگین	سطح معنی داری (sig)	درجه آزادی (df)	مقدار t	گویه‌های ذهنی کیفیت زندگی شهری
پایین‌ترین	بالاترین					
-۰/۴۲۶	-۰/۵۹۰	-۰/۵۰۱	۰/۰۰۵	۱۳۲	-۸/۸۵۴	شاخص‌های فیزیکی
-۰/۵۲۴	-۰/۴۵۱	۰/۴۸۳	۰/۰۰۰	۱۱۶	۳/۱۸۴	شاخص‌های اقتصادی
-۰/۴۵۸	۰/۰۷۷	-۰/۰۱۲	۰/۷۸۴	۱۲۰	-۱/۰۳۶	شاخص‌های اجتماعی

در ادامه در راستای سنجش میزان رضایتمندی و نقش شاخص‌های مختلف فیزیکی، اقتصادی و اجتماعی از روش تحلیل مسیر معادلات ساختاری استفاده شده است.

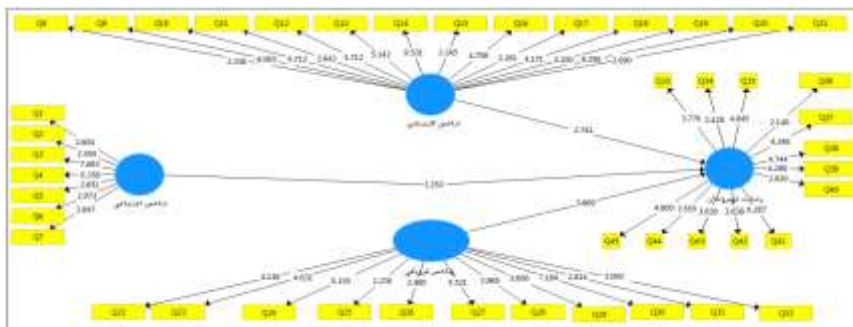
بحث و بررسی

به منظور محاسبه ضرایب مسیر، واریانس تبیین شده متغیرهای وابسته توسط متغیرهای مستقل، بار عاملی متغیرهای مشاهده شده و اثر غیرمستقیم و اثر کل متغیرها بر یکدیگر از آزمون PLS Algorithm استفاده شد. بر این اساس می‌توان گفت که شاخص اجتماعی بر رضایت شهروندان با ضریب مسیر ۰/۱۹ و مقدار T ۲/۲۵، شاخص اقتصادی بر رضایت شهروندان با ضریب مسیر ۰/۲۷ و مقدار T ۲/۷۴، شاخص فیزیکی بر رضایت شهروندان با ضریب مسیر ۰/۶۱ و مقدار T ۳/۸۵ و بنابراین کلیه رابطه‌های پژوهش مورد تایید قرار می‌گیرند. بر این اساس رابطه بین شاخص فیزیکی و رضایت شهروندان با ضریب مسیر ۰/۶۱ بیشترین تاثیر و رابطه بین شاخص اجتماعی و رضایت شهروندان با ضریب مسیر ۰/۱۹ کمترین تاثیر می‌باشد.

شکل (۲): ضرایب مسیر به همراه واریانس تبیین شده

برای بررسی معناداری ضرایب مسیر و بارهای عاملی از آزمون Bootstrapping استفاده شد. در این آزمون اعداد روی مسیر و نیز خطوط مربوط به بارهای عاملی مقادیر t مربوط به این آزمون هستند و همانند آزمون t تفسیر می‌شوند؛ یعنی اگر تعداد نمونه بیشتر از ۱۲۰ نفر باشد مقادیر بیشتر از ± 1.96 در سطح 0.05 معنی‌دار هستند.

شکل (۳): نمرات t مسیر

همانطور که مشاهده می‌شود تمامی نمرات بالاتر از 1.96 بوده و بنابراین معنی داری آماری ضرایب مسیر در مدل تحلیل مسیر تأیید می‌شود.

جدول (۳): نتایج مدل ساختاری فرضیات اصلی و فرعی تحقیق

نتیجه بررسی	β	α	$Z \alpha/2$	T	مسیر رابطه		
تایید	۰.۱۹	۰/۰۵	۱/۹۶	۲.۲۵	رضایت شهروندان	<---	شاخص اجتماعی
تایید	۰.۲۷	۰/۰۵	۱/۹۶	۲.۷۴	رضایت شهروندان	<---	شاخص اقتصادی
تایید	۰.۶۱	۰/۰۵	۱/۹۶	۳.۸۵	رضایت شهروندان	<---	شاخص فیزیکی

بحث و نتیجه گیری

مقاله حاضر در صدد است تا اینکه میزان رضایتی که ساکنین شهرشهرکرد از محیط زندگی خود دارند را شناسایی و ارزیابی نماید، به عبارتی تحقیق به دنبال پاسخ به این سوالات اساسی می‌باشد که «میزان رضایت ساکنین منطقه از کیفیت محیط شهری ایجاد شده در چه سطحی می‌باشد؟». نتایج حاصل از تحلیل‌های آزمون T-test این پژوهش نشان می‌دهد که شهروندان این محدوده در ابعاد اقتصادی که شامل شاخص‌های فرصت‌های شغلی، امکانات آموزشی، امکانات تفریحی و امکانات بهداشتی در شرایط بالاتر از حد متوسط قرار و از این شاخص‌های کیفیت زندگی شهری از وضعیت قابل قبولی در برخوردار هستند. همچنین شاخص‌های اجتماعی که شامل احساس امنیت فردی، رضایت از موفقیت‌های زندگی، روابط با همسایه‌ها و رضایت از احساس تعلق با توجه به نتایج به دست آمده در حد متوسطی از کیفیت زندگی قرار دارد و شاخص‌های فیزیکی که شامل رضایت از جمع‌آوری و دفع زباله، فضای سبز و پارک‌ها، کیفیت آب، وضعیت خیابان‌ها، حمل‌ونقل عمومی، وضعیت ترافیک در امور شهر پایین‌تر از حد متوسط میانگین می‌باشد. به طور کلی، باید گفت که برنامه‌ریزی

توسعه در شهر شهرکرد باید هدفمند و متناسب با میزان دسترسی به منابع محلی و نیازهای عینی و ذهنی مردم باشد، تا بتواند به بهبود کیفیت زندگی ساکنان این شهر کمک کند. همچنین، لازم است بهبود کیفیت زندگی به عنوان هدف اصلی طرح‌های توسعه شهری و منطقه‌ای محسوب شود. همچنین نتایج به دست آمده از معادلات ساختاری نشانگر آن است که شاخص اجتماعی بر رضایت شهروندان با ضریب مسیر ۰.۱۹ و مقدار T ۲.۲۵، شاخص اقتصادی بر رضایت شهروندان با ضریب مسیر ۰.۲۷ و مقدار T ۲.۷۴، شاخص فیزیکی بر رضایت شهروندان با ضریب مسیر ۰.۶۱ و مقدار T ۳.۸۵ و بنابراین کلیه رابطه‌های پژوهش مورد تایید قرار می‌گیرند. بر این اساس رابطه بین شاخص فیزیکی و رضایت شهروندان با ضریب مسیر ۰/۶۱ بیشترین تاثیر و رابطه بین شاخص اجتماعی و رضایت شهروندان با ضریب مسیر ۰/۱۹ کمترین تاثیر می‌باشد. نتایج حاصل از پژوهش حاضر با نتایج تحقیق محمودی و همکاران (۲۰۱۸) در پژوهشی به بررسی خیابان‌های زیست‌پذیر و کیفیت زندگی شهری: اثرات مشکلات فیزیکی بر روی کیفیت و زیست‌پذیری خیابانهای کوالالامپور پرداخته است که نتایج نشان می‌دهد که مسائل فیزیکی مانند: سنگ فرش نامناسب پیاده‌رو، خدمات عمومی ناکافی و همچنین ازدحام ترافیک، وضعیت زیست‌پذیری خیابان‌ها و کیفیت زندگی شهری را بدتر می‌کند، همسو بوده و همچنین با نتایج تحقیق ساسان پور و رضایی (۱۳۹۸) که در پژوهشی به تحلیل کیفیت زندگی شهرستان‌های استان آذربایجان شرقی پرداخته است، نیز همسو بوده که نتایج بیانگر آن است که شهر به عنوان بستر زیست انسان شهرنشین، نیازمند تامين استانداردهایی است که در یک نگاه می‌توان آن را استانداردهای کیفیت زندگی نامید. همچنین می‌توان بیان داشت که نتایج حاصل از بررسی پیشینه‌های پژوهش نشان از آن دارد که اغلب پیشینه‌ها، وضعیت کیفیت زندگی شهری را در محدوده‌های مورد مطالعه نامطلوب ارزیابی کرده (قالیباف و همکاران (۱۳۹۰) و حاتمی نژاد و زرافشان (۱۳۹۸)) و کلیه شاخص‌های درگیر در این زمینه را بررسی نکرده‌اند و اغلب بر اساس رویکرد روانشناختی- ادراکی بوده و پژوهش حاضر رویکردهای سیاست‌گذاری، تجربی و روانشناختی را با هم بررسی کرده است.

بر همین مبنا پیشنهادت زیر ارائه می‌گردد:

- ❖ انجام مطالعات جامع در مورد منابع مادی و انسانی موجود در منطقه به خصوص در زمینه محدودیت زمین با توجه به کوهستانی بودن منطقه؛
- ❖ توجه بیشتر به شاخص‌های اجتماعی با توجه به میزان ضریب کمتر آنها در پژوهش به خصوص در زمینه‌های آموزشی و بهداشتی
- ❖ ایجاد امکانات گذران اوقات فراغت در محل سکونت از طریق افزایش سرانه‌ی فضای سبز و عمومی به ویژه در محله‌ها و شهرک‌های تازه تاسیس به خصوص در مسکن مهر؛
- ❖ بهبود شیوه جمع‌آوری و دفع زباله‌های شهری در سطح منطقه و افزایش سطل‌های زباله و بهره‌گیری از شیوه‌های نوین دفع زباله و بازآوری آنها.
- ❖ ملزم کردن ساکنین به رعایت اصول زیبایی بصری در ساخت واحدهای مسکونی جدید و پرهیز از بروز ساختمانهای بسیار زیاد عمودی.
- ❖ ارتقاء درآمد و ایجاد امنیت شغلی بر اساس بهره‌گیری از ظرفیت متناسب شهرکهای صنعتی و توجه ویژه به امکانات آب و خاک در پیرامون شهر جهت ایجاد شیوه‌های نوین کشاورزی به عنوان یکی از فاکتورهای مهم در کیفیت زندگی شهری؛
- ❖ افزایش سلامت محیطی شهر از طریق احداث شبکه‌ی دفع فاضلاب، جلوگیری از ورود صنایع مزاحم و پر سروصدا به محدوده‌های مسکونی؛
- ❖ ایجاد شور و نشاط اجتماعی جهت بهبود سلامت جسمانی از طریق همایش‌های ورزشی، خانوادگی؛

منابع

- اصغری زمانی، اکبر، مصطفایی، هیرش، (۱۳۹۸)، سنجش و پهنه‌بندی کیفیت محیط مناطق شهری در بافت میانی مناطق شهری، با استفاده از مدل AHP و شاخص همپوشانی وزنی، مطالعه موردی بافت میانی شهر تبریز، نشریه جغرافیا و برنامه‌ریزی، مقاله ۱، دوره ۲۳، شماره ۶۹ - شماره پیاپی ۲۳، پاییز، صص ۱-۱۷.
- اکبری، اسماعیل، امینی، مهدی، (۱۳۸۹)، کیفیت زندگی شهری ایران، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال دهم، شماره ۳۶، صص ۳۶-۴۶.
- ایزدی، محمدسعید، (۱۳۸۰)، بررسی تجارب مرمت شهری در ایران با تاکید بر تحولات دو دهه اخیر، فصلنامه عمران و بهسازی شهری، سال دوم، شماره سوم، صص ۱۰-۳۱.
- باسزا، مهدی، لطفعلی عاقلی کهنه شهری و ارشک مسابلی، (۱۳۸۹)، رتبه بندی شاخص‌های کیفیت زندگی در استان‌های کشور، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال نهم، شماره ۳۷، صص ۳۶-۴۶.
- بحرینی، حسین، طیبیان، منوچهر، (۱۳۷۷)، مدل ارزیابی کیفیت محیط زیست شهری، مجله محیط شناسی، دانشگاه تهران، شماره ۲۱-۲۲، صص ۱-۲۴.
- بزی، خدا رحم، (۱۳۸۶)، اصول و چهارچوب تهیه و تنظیم مقاله، پایان نامه و طرح تحقیق علمی، انتشارات سخن گستر، مشهد.
- پرنادآور، سعید و احمد قربانزاده مقدم، (۱۳۹۷)، تحلیلی بر شاخص‌های کیفیت زندگی در منطقه چهار شهرداری مشهد، فصلنامه پژوهش‌های علوم جغرافیایی، معماری و شهرسازی ۲ (۱۳)، صص ۲۱-۴۶.
- پورقربان، عادل، (۱۳۹۷)، تحلیل و ارزیابی کیفیت زندگی در نواحی شهری (مطالعه موردی منظره تبریز)، ماهنامه پایا شهر ۱ (۹)، صص ۱۱-۲۴.
- حاتمی نژاد، حسین و محمدرضا زرافشان (۱۳۹۸)، تحلیلی بر کیفیت زندگی در دیاسپورای شهری (نمونه: محله افغان آباد مشهد)، چهارمین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در عمران، معماری، مدیریت شهری و محیط زیست، کرج، دانشگاه جامع علمی کاربردی - سازمان همیاری شهرداری ها و مرکز توسعه خلاقیت و نوآوری علوم نوین.
- حاجی نژاد، علی، رفیعیان، مجتبی، زمانی، حسین، (۱۳۸۹)، بررسی متغیرهای فردی مؤثر بر رضایت‌مندی شهروندان از کیفیت محیط زندگی، مطالعه موردی بررسی شهر شیراز، جغرافیا و توسعه، شماره ۱۷، صص ۳۶-۵۶.
- حریرچی، امیرمحمود، میرزایی، خلیل جهرمی و مکانی، اعظم، (۱۳۸۸)، چگونگی وضعیت کیفیت زندگی شهروندان شهر جدید پردیس، فصلنامه ی پژوهش اجتماعی، سال دوم، شماره چهارم، صص ۴۵-۶۵.
- حسین زاده، رباب و عبدالحسین شه‌روزی، (۱۳۹۷)، ارزیابی کیفیت زندگی شهری مطالعه موردی: بافت فرسوده محلات ۱۴ گانه بندرعباس، چهارمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست، شیروان، موسسه پژوهشی رهجویان پایا شهر اترک.
- حسینی، سیدجواد، حیدری، محمدرضا، (۱۳۸۷)، شیوه‌های مؤثر در بازسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده، اولین همایش بهسازی و نوسازی بافت فرسوده شهری، مشهد مقدس.
- خادم الحسینی، احمد، حسین منصوریان و محمد حسین ستاری، (۱۳۸۹)، سنجش کیفیت ذهنی زندگی در نواحی شهری (مطالعه موردی: شهر نورآباد، استان لرستان)، فصلنامه جغرافیا و مطالعات محیطی، سال اول، شماره ۳، صص ۵۶-۲۱.
- رضویان، محمدتقی؛ ایمان قلندریان و مریم منتظری، (۱۳۹۷)، بررسی کیفیت مؤثر فضاهای شهری بر گردشگری شهری بر اساس مولفه‌های خیابانهای کامل (نمونه مورد مطالعه: خیابان امام رضا(ع) مشهد)، کنفرانس عمران، معماری و شهرسازی کشورهای جهان اسلام، تبریز، دانشگاه تبریز - دانشگاه شهید مدنی آذربایجان - دانشگاه علمی کاربردی شهرداری تبریز.
- ساسان پور، فرزانه و نسترن رضایی، (۱۳۹۸)، تحلیل کیفیت زندگی شهرستان‌های استان آذربایجان شرقی، چهاردهمین کنگره انجمن جغرافیایی ایران، تهران، انجمن جغرافیایی ایران.
- شاکری مقدم، مهشاد و سیدکمال الدین شهریار، (۱۳۹۷)، تعیین کیفیت‌های محیطی جهت ارتقا کیفیت زندگی در خیابان شهری، کنفرانس عمران، معماری و شهرسازی کشورهای جهان اسلام، تبریز، دانشگاه تبریز - دانشگاه شهید مدنی آذربایجان - دانشگاه علمی کاربردی شهرداری تبریز.
- شکویی، حسین، (۱۳۸۴)، فلسفه‌های محیطی و مکتب‌های جغرافیایی، چاپ دوم، انتشارات گیتاشناسی، تهران.

- شمعی، علی، جان بابانزاد، محمد حسین، زمانی، زهران، (۱۳۹۴)، ارزیابی شاخص‌های کاربری اراضی شهری با تأکید بر سرانه مطلوب شهر سالم مطالعه موردی: شهر بابل، نشریه جغرافیا و برنامه‌ریزی، مقاله ۹، دوره ۱۹، شماره ۵۴، زمستان، صص ۱۴۳-۱۷۰.
- فتح‌اله دوست، مریم، (۱۳۹۷)، بررسی تاثیر فضای سبز بر ارتقاء کیفیت زندگی شهری مطالعه موردی: پارک‌های منطقه ۱۲ شهر تهران، اولین همایش بررسی چالش‌ها و آرایه راهکارهای نوین مدیریت شهری، تهران، سازمان بسیج شهرداری تهران.
- قالیباف، محمدباقر، روستایی، مجتبی، رمضان زاد، مهدی، طاهری، محمدرضا، (۱۳۹۰)، ارزیابی کیفیت زندگی شهری (مطالعه موردی: محله یافت‌آباد)، *انجمن جغرافیایی ایران*، سال نهم، شماره ۳۱، صص ۵۱-۳۶.
- گلکار کوروش، (۱۳۸۰)، مؤلفه‌های سازنده کیفیت محیط شهری، *مجله صفا*، دانشگاه شهید بهشتی، ش ۳۲، صص ۶۳-۵۴.
- گلکار، کوروش، (۱۳۷۸)، طراحی شهری: تحلیل تئوری‌ها، دانشکده معماری، دانشگاه شهید بهشتی، شماره ۲۹، صص ۲۵-۱.
- نجات، سحرناز، (۱۳۸۷)، کیفیت زندگی و اندازه‌گیری آن، *مجله تخصصی اپیدمیولوژی ایران*، دوره ۴، شماره ۲، صص ۶۵-۵۸.
- نوروزی، مصطفی، مشکینی، ابوالفضل، پورطاهری، مهدی، (۱۳۹۸)، تحلیل شاخص‌های ذهنی کیفیت محیط در بافت‌های فرسوده شهری (مطالعه موردی: محله آبکوه مشهد). *نشریه جغرافیا و برنامه‌ریزی*، ۲۰(۵۸)، صص ۲۷۹-۲۵۹.
- وهابی، مریم و سیدعلی نوری، (۱۳۹۷)، بررسی مولفه‌های کیفیت محیط در طراحی فضای شهری، *کنفرانس عمران، معماری و شهرسازی کشورهای جهان اسلام*، تبریز، دانشگاه تبریز - دانشگاه شهید مدنی آذربایجان - دانشگاه علمی کاربردی شهرداری تبریز.

- Balsas, Carlos.J.L.(2014): Measuring the livability of an urban center. An exploratory study of key performance indicators planning, practice and research, vol 19, No 1, pp 101-110.
- Cities plus (2010), "A sustainable urban system": the long term plan for greater Vancouver, Canada.
- Lennard, H. L. (2007). "Principles for the Livable City" in Lennard, S. H., S von Ungern-Sternberg, H. L. Lennard, eds. Making Cities Livable. International Making Cities Livable Conferences. Gondolier Press: California, USA.
- Mahmoudi, Mohadeseh: Ahmad, Faizah: Abbasi, Bushra(2018), "Livable streets: the effects of physical problems on the quality and Livability of Kuala Lumpur streets", *Cities*, volume 43, PP 104-114.
- Timmer Vanessa and nola- Kate S,. (2012), "THE WORLD URBAN FORUM 2013 Vancouver" working group discussion paper international center for sustainable cities.
- Vallance. s. et al(2011), what is social sustainability? A clarification of concepts. *Geoforum* 42. pp342-348, Journal home page. www. elsevier. com/locate/geoforum.
- Wheeler, (2001), Planning Sustainable and livability cities, Stephen;